

פני הארץ
צפירי רינת

מורשת עברונה

שלוש שנים מלאו החודש לאירוע דליפת הנפט לשמורת הטבע עברונה בדרום הערבה. מקור הדליפה היה צינור של חברת קצא"א (קו צינור אילת אשקלון), וגורל השמורה וההשלכות של פעילות החברה באתריה השונים ממשיכים להיות נושא סביבתי הדורש פיקוח ודיון ציבורי.

הדליפה לשמורה גרמה נזק לשטח בהיקף של 144 דונם. חלק מהנפט נשאב מיד, וחלקו חילחל אל הקרקע. בעקבות האירוע פתח המשרד להגנת הסביבה בחקירה באמצעות המשטרה הירוקה. לפי ני שלוש חודשים הועבר תיק החקירה לפרקליטות, והיא אמורה להחליט אם להגיש כתב אישום נגד חברת קצא"א ומנהליה.

בימים אלה נמשך בבית משפט השלום בבאר שבע הדיון בכתב אישום שהוגש נגד החברה בעקבות אירוע ויהום אחר, שהתרחש לפני שש שנים בשמורת נחל צין. חברת קצא"א אחראית לאחסון דלק גולמי המגיע לישראל, ומתקן האחסון המרכזי שלה נמצא בדרום לאשקלון. החברה מפעילה גם מתקן לקליטת דלק בנמל אילת וצינור נפט המוביל ממנו צפונה.

במרכז השטח שזוהם בעברונה צומחים שני מיני עצי שיטים, החיוניים לקיום מערכת החי שם. ההשפעה של חשיפת העצים הללו לזיהום מתמשך, שנותר בקרקע, מדאיגה את רשות הטבע והגנים. באחרונה הושלם מטעם הרשות הליך מכרז לביצוע פיילוט (מחקר חלוץ) על שטח בהיקף של דונם, שייבחנו בו שיטות שונות לטיפול בזיהום קרקע. הרשות אמורה לבחור בקרוב אחת מתוך שתי חברות שהשתתפו במכרז. שתי החברות משתמשות בטכנור לוגיה המבוססת על הוספת חומר לקרקע, המעודד פעילות של חיידקים המסוגלים לפרק את הנפט שחילחל לאדמה.

הנפט יצר שכבה אטימה, העלולה לפגוע ביכולת ההתפתחות של צמחים, ובהם השיטים. מטרת הפיילוט היא להביא לפירוק של 70% לפחות מהנפט, ולעשות זאת באופן שפעולות הטיהור והניקוי לא יגרמו נזק יותר מתועלת בגלל נוכחות של כלים ואנשים בשמורה. אם פעילות זו תוכתר בהצלחה, היא תתבצע בהמשך על פני כל השטח שזוהם. חברת קצא"א אמורה לממן פעילות שיקום זו, והיא התחייבה לעשות זאת.

עד כה נראה, שיש יציבות באוכלוסיית בעלי החיים והצמחים בשמורה – למרות דליפת הנפט הנרחבת מהצינור של חברה קצא"א

לאחר דליפת הנפט החליטה רשות הטבע והגנים לערוך ניסוי טור מתמשך של מצב השמורה, והוא מתוכנן להימשך עד שנת 2020. המשימה הוטלה על אנשי המארג (התוכנית הלאומית להערכת מצב הטבע). הללו עוקבים, בין היתר, אחרי מצב הצומח והחי בשמורה, תוך כדי התמקדות בשיטים. כמו כן נערך מעקב אחרי נוכחות של חרקים על עצי השיטים ואחרי פעילות לילית של עטלפים. את הממצאים בשטח המזוהם משווים לשטח ביקורת בשמורה, שלא זוהם וגם לשטח שזוהם במהלך דליפה אחרת מצינור של חברת קצא"א בשנת 1975.

ממצאי דו"ח המעקב של השנה השנייה אמורים להתפרסם בעוד כחודשיים. לדברי ד"ר יהושע שקדי, מנהל חטיבת המדע ברשות הטבע והגנים, עד עתה נראה שיש יציבות באוכלוסיות בעלי החיים והצמחים. למשל, אוכלוסיית צבאי הנגב בשמורה לא עברה שינוי בגודלה בעקבות הזיהום.

הזעזוע הציבורי בגין הדליפה בעברונה לא פסח על מנהלי חברת קצא"א. תחת הלחץ הציבורי הם נאלצו להראות פתיחות רבה יותר בקשר לפעולות החברה. לחברה יש תוכניות להמשיך לצמוח ואף להגדיל את נפח אחסון הדלקים באשקלון על ידי הוספת תשתית מכלים ל-30 המכלים המוצבים שם. בימים אלה מתקיים דיון בין החברה למשרד להגנת הסביבה על התנאים שבהם תידרש לעמוד כדי לצמצם פליטת זיהום לסביבה ממכלים אלה.

הצינור שבו אירעה הדליפה חזר לפעילות מלאה. לקצא"א יש צינורות כאלה מאילת עד אשקלון, ומאשקלון עד חיפה, שם מגיע הנפט לבתי הדיקור. האמצעי למעקב אחרי מצב צינורות אלה הוא רובוט, הפועל בתוך הצינורות. פעילותו נעשית פעם בחמש שנים. הרובוט מעביר מידע מפורט על מצב הצינור וגם מאפשר ניתוח של מצבו העתידי, והמידע מועבר למשרד להגנת הסביבה.

בתוך מתקני החברה יש קווים רבים של צנרת, ואלה עוברים בדיקות תקופתיות לשם מעקב אחרי עובי הצינור – כדי לוודא שאין סיכון לדליפה. די בדליפה של כמות קטנה של דלק כדי לזהם מי תהום בכמות משמעותית.

בשנים הבאות תמשיך חברת קצא"א למלא תפקיד מפתח במשק האנרגיה בישראל עקב התלות הרבה בנפט לצרכים שונים. תלות, שלמרבית הצער תימשך ככל הנראה עוד שנים לא מעטות – בעיקר בגלל שימוש בתחבורה, גיבוי לתחנות כוח הפועלות באמצעות גז במקרה תקלה, שימוש תעשייתי וכן לצרכים כמו דלק מטוסים. ניסיון השנים האחרונות בכל הקשור לתקלות כמו דליפות נפט גדולות אינו מבשר טובות. רק שקיפות מלאה של פעולות קצא"א ופיקוח מחמיר מצד המשרד להגנת הסביבה יכולים לצמצם את הסיכון לדליפות או תקלות.